

Horváth Nóra

Az örökkévalóság megragadása egyetlen pillanatban

Martin Munkácsi fotói a Ludwig Múzeumban

„A szép is lehet elszomorító, ha megöregedett, tönkrement vagy megsemmisült. Minden fénykép egy-egy *memento mori*. Fényképezni annyi, mint részesévé válni valaki (vagy valami) halandóságának, sebezhetőségének, változékonyságának. Minden fénykép – éppen, mert kihatja és megdermeszti a pillanatot – az idő mindent fölemészítő kérlelhetetlenségéről tanúskodik.”
(Susan Sontag: A fényképezésről)

Az elmúlás és öregedés szomorúságát a Ludwig Múzeum munkatársai is megérezhették, mikor először nézték vissza az Internetre felrakott, kiállítást reklámozó kisfilmet, melyben egy elegáns idős hölgy, egy cukrászdában a róla készült fényképeket nézegetve a következőt mondja nevetve: „*Ezzel a fotóval indított a Martin. Akkor voltam huszonhárom, „huszonkettőfél”, na. Mondták, hogy én vagyok a legcsinosabb, nem véletlen, hogy a Martin rám akadt...*” S közben már látjuk is a gyönyörű fekete-fehér képeket. A kisfilm telitalálat. Ezek a felvételek most már tényleg örökre megtartják annak a valamikori gyönyörű nőnek a kecses mozdulatát. Tévedés azonban azt hinni, hogy Martin Munkácsi beérte volna néhány divatfotó elkészítésével.

Munkácsi – aki a világ legjobban fizetett fotóriportereként szerette reklámozni magát –, egyike azon híres magyar fotóművészeknek, akik nemzetközi karriert futottak be és letették névjegyüket a fényképezés történetében. Robert Capa, André Kertész vagy Brassai neve mellett Munkácsiét is említenünk kell, ha a huszadik század elejének meghatározó alkotóiról akarunk beszélni. Pár éve az Ernst Múzeumban már láthattuk néhány alkotását, a most bemutatott átfogó anyag azonban egészen lenyűgöző. F. C. Gundlach, a neves német gyűjtő és divatfotós jóvoltából kerülhetett Magyarországra az a kb. 250 fénykép, amit 2011 januárjáig láthat a budapesti Ludwig Múzeumba ellátogató közönség. A fotók mellett régi újságok (*Pesti Napló, Berliner Illustrirte Zeitung, Uhu, Harper's Bazaar, Life, Ladies' Home Journal*) példányai és

Munkácsi publikációi kerülnek bemutatásra. Munkácsi életművének nagy része a kiállítás kurátorának, F. C. Gundlachnak a tulajdonát képezi. A hagyaték egy

részét a New York-i International Center of Photography vásárolta meg, de vannak képek Munkácsi lányánál, Joan-nál is. Az október eleje óta látogatható anyag Hamburg, Berlin, New York, San Francisco és Moszkva után látható Budapesten.

Munkácsi 1896-ban született Kolozsváron, Mermelstein Lipót és Grünwald Ida negyedik gyermekeként. Vezetéknevük magyarosítását az apa kezdeményezte, tehát nincs semmilyen kapcsolat a festőlegenda és a huszadik századi fotózást megreformáló „ifjanc” között. A család 1911-ben költözött Budapestre, itt indult be Martin karrierje három évvel később, mikor *Az Est* és a *Pesti Napló* számára kezdett sporttudósításokat készíteni. A foci és az autóversenyek iránti rajongása közismert volt, számtalan verzióban fennmaradt az a történet, mely súlyos balesetéről szól, mikor a tökéletes felvételek elkészítése érdekében egy versenyautóra kötözve száguldott – egy darabig – az egyik versenyen. Bimbózó fotós karrierje mellett versírásra is maradt ideje, *Szentmártoni álmok* és *Én Istenem* címmel jelentek meg kötetei. Ha fiatalkori mesterei után kutakodunk, senkit sem fogunk találni, ugyanis autodidaktaként kezdett bele a fotózásba, később viszont a *Színházi Élet* munkatársaitól leste el a szakma fortélyait. 1927-ben dokumentumfilmet készített Vidor Györggyel a

vándorcigányok életéről. Pályájának meghatározó éve volt 1928, mikor egy bécsi fotókiállítás után, Berlinbe költözött, az Ullstein Kiadótól kapott szerződése miatt, mellyel kinevezték a *Berliner Illustrirte Zeitung*, a világ akkor legnagyobb példányszámú képes lapja vezető fotográfusává. A mostani kiállítás Munkácsi minden korszakából mutat fényképeket, 1923-tól 1963-ig követhetjük egy folyamatosan fejlődő művész pályáját, amit egy focimeccsen bekövetkezett szívroham állított meg.

Legfontosabb alkotásai, azok születési helyei szerint, a Budapest – Berlin – Kairo – Libéria – Isztambul – Potsdam – New York – Rio de Janeiro – Mexikóváros – Hollywood fonálra fűzhetők fel talán a leglogikusabban, s pontosan eszerint alakították ki koncepciójukat a kiállítás megvalósítói is. A korábban teljesen szokatlan beállítású sportfotók után a német hétköznapiok sűrűjébe csöppenünk. Miközben azon gondolkodom, hogy hogyan is írhatnám le azt a hangulatot, amit az 1928 és 1934 között készült képek váltottak ki belőlem, Max Raabe *Übers Meer* című legújabb CD-jét hallgatom, melyen 1920 és '30 közötti német melódiákat énekel. A Budapesten látott fényképekkel és Raabe dalaival megelevenedik a weimari köztársaság kulturális zsongása. Egy különleges és félelmetes időszak, a

katakizma előcsarnoka, egyben a német szellemi élet egyik legvirágzóbb időszaka. Az Ullstein Kiadó ekkor küldi el Munkácsit léghajón Rióba, és megszületnek azok a fényképek, melyek a brazil kávétermelőket sújtó gazdasági válság hű lenyomatai. A Libériában, vagy a Tanganyika-tó partján készült *Fiúk a Tanganyika tó partján* című fotója ihlette meg Cartier-Bresson-t, aki úgy érezte, hogy „ez a kép volt az a szikra, amely lángra gyújtotta” benne a tüzet: „Hirtelen rádöbbenem, hogy egy fotográfia képes egyetlen pillanatban megragadni az örökkévalóságot” – írta. Lencsevégre kapta a síelő Leni Riefenstahl és a bokrok közt pózoló Marlene Dietrichet. A kiállítás egyik termét uraló nagyméretű *Szép ősz – Az utolsó meleg napsugarak* 1929-ből, két tengerparton fekvő fürdőruhás nőt ábrázol, akik arccal egymásnak dőlve, de testükkel ellentétes irányban fekvve, élvezik a napsütést, s bár a kép központi figurái egyértelműen ők, a kompozíció különlegességéeként egy, a közelükben ülő harmadik alakot is látunk, akinek azonban a felsőtteste

teljesen lemarad a képről, látjuk viszont könnyű vászonból készült pántos tengerparti cipőjét, mely a húszas, harmincas évek kedvelt kiegészítője volt nők és férfiak számára egyaránt. Munkácsi 1933. március 21-én készítette el azt a fotósorozatot, mely a huszadik század tragédiáinak sorozatát elindító eseményeket örökítette meg. Közvetlen közelről fényképezte Paul von Hindenburgot, aki éppen akkor adta át a hatalmat Adolf Hitlernek. Ha hihetünk a saját maga által írt legendáknak, 1934-ben azért hagyta el Németországot, mert egy gyümölcsökről készült képsorozatából az érvetettékkivele a banánt, mert az nem árja gyümölcs. New Yorkban már várta a *Harper's Bazaar* százezer dollárt érő szerződése. Ekkor készülnek a divatfotózást forradalmasító képei, pl. a *Lucile Brokaw Long Island Beachen*, mely egy a tengerparton rohanó, lebegő ruhájú modellt ábrázol és tökéletes ellentéte a korábbi, beállított divatfotóknak. Amerikai korszakának egyik híres mondása – „Think while you shoot!”, „Gondolkozz, miközben exponálsz!” –, amit *ars poetica*jaként is szoktak értelmezni, egy 1935-ben megjelent interjú nyomán vált világhíróvé, s lett a mostani bemutatkozás alcíme. A kiállításához készült remek kiadványból azt is megtudhatjuk, hogy „legfiatalabb öccse, Tibor Amerikába érkezésekor, nagy magyar társasága volt még Mártonnak: törzsasztaluknál a 79. utcában, a Balaton étteremben volt az ott élő magyar elit találkozóhelye: Mály Gerő színész itt volt pincér, Láng Sándor pingpong világbajnok és még sokan megfordultak itt.” A kiállítást végignézve úgy érezhetjük, mintha Munkácsi tényleg mindenhol ott lett volna, ahol történt valami fontos. Mexikóvárosban portrét készített a rendhagyó, szenvedéssel teli belső világot vászonra vivő Frida Kahlo festőművésznőről, férjével, Diego Riverával, Hollywoodban pedig olyan hírességeket fotózott, mint Fred Astaire, Katherine Hepburn vagy Louis Armstrong. Különösen ötletes az a páros fotója, amit a nagy sztárról, Katherine Hepburn-ról készített. A két, azonos beállítású kép annyiban tér el egymástól, hogy míg a második retusált, az elsőn a színésznő arcának minden kis ráncja és bőrhüvely látszik. Az első kép címe *Katherine*, a másodiké: *Hepburn*.

Bár tanítványai nem voltak, követői és rajongói annál inkább. Cartier-Bresson és Richard Avedon is mesterüknek tekintették, képeinek látványvilágával olyan hatást gyakorolt rájuk, amit soha nem tudtak kitörölni a szemléletükből. Éppen ideje, hogy a magyar közönség szembesüljön e felvételekkel! A képanyagról részletes, ingyenes kiadványok készültek, melyek lehetővé teszik, hogy minél többen megismerjék e kalandos életút részleteit, bár sohasem lehetünk biztosak, hogy a megszerzett információink valóságok, ugyanis Munkácsi imádta a ködösítést maga körül. A képek viszont nem tudnak hazudni – legalábbis, ami a tehetséget illeti! És ismét érdemes lenne megvizsgálni, hogy miben is rejlik a tehetség...